

Liljesten i tornmuren på Lindärva kyrka, Västergötland

Lindärva kyrka hör till Skara stift och är belägen mellan Lidköping och Skara i Västergötland. Kyrkan uppfördes sannolikt under 1100-talets andra hälft (Dahlberg 2002, s. 51; Bebyggelseregistret, raa.se) och tornet, som är sekundärt, tillfogades troligen kort efter kyrkans uppförande. I södra yttermuren på kyrkans torn syns långsidan av en sandstenshäll, 1,82 cm lång. Det har länge diskuterats huruvida hällen är en liljesten (t.ex. Rhodin et al. 2000, s. 176). Hällens material och längd liksom förekomsten av kantlist talade för det.

Liljestenarnas ornamentik är sådan som används inom den kristna kyrkan, och det är oftast också i ett kyrkligt sammanhang som de idag står att finna, i eller invid kyrkor från tidig medeltid. Då mycket ännu är oviss kring dessa stenar lockar de till diskussioner både bland forskare och en intresserad allmänhet (Dahlberg 1998; Jonsson et al. 2001; Nitenberg & Nyqvist Thorsson 2007). Det råder delade meningar om hur gamla liljestenarna är, vad de använts till och varför de endast förekommer i Vänerlandskapen. Föreslagna dateringar sträcker sig från 800-talet e.Kr. fram till 1200-talet. Denna osäkerhet kring stenarnas datering föranledde en mindre undersökning av Lindärva kyrkas tornmur sensommaren 2008 (Nitenberg 2008).

Undersökning 2008

För att fastställa huruvida sandstenshällen är en liljesten eller ej krävdes att vi avlägsnade lite murbruk ovanför den. Fogen var i sitt yttersta skikt lagad med cement, men längre in fanns det ursprungliga kalkbruket kvar. Vi gjorde fyra mindre inbrytningar i fogen varvid delar av hällens relieforamentik kunde skönjas. En ranka och ett palmettblad påträffades, och det stod nu klart att hällen är en liljesten (fig. 1). Exakt hur bildframställningen ser ut får vi väl aldrig veta. Att det är en liljesten med palmettblad som växer på en ranka är emellertid klarlagt (fig. 2). Palmettbladet på Lindärvastenen hänger med spetsen nedåt, vilket är mycket ovanligt hos bladen placerade i liljestenarnas övre hörn. Här pekar bla-

dens spets istället vanligen uppåt (jfr Nitenberg & Nyqvist Thorsson 2007, s. 405).

Det finns flera vägar att gå för att placera in liljestenarna i sitt rätta historiska sammanhang. Liljestenen i Lindärvas tornmur är en av dem. Men för att verkligen bevisa något med hjälp av Lindärvastenen är det viktigt att också datera uppförandet av kyrktornet. Ett kolprov från murbruket som tillvaratogs i samband med undersökningen av liljestenen har ¹⁴C-analyserats. Analysen gav en datering till 1480–1660 cal AD (2 sigma, 305±35 BP, Ua-36923) med största sannolikhet i 1500-talet. Dateringen visar att kyrkan troligast under 1500-talet fogats om med nytt kalkbruk. ¹⁴C-analysen kunde därför inte bringa någon klarhet i när tornet uppfördes. Vi planerar även en dendrokronologisk datering av resvirket i tornet. En datering till 1100-talets andra hälft eller 1200-talets första hälft, kanske dess mitt, kan göra skillnad på ett helt sekel och därmed också två skilda historiska kontexter.

Efter undersökningen i Lindärva förefaller en datering av liljestenarna före eller möjligen runt år 1200 trolig. Man kan ha skilda teorier om varför liljestenarna murades in i kyrkor under tidiga medeltiden. De kan så att säga ha spelat ut sin ursprungliga roll och kommit att användas som rent byggnadsmaterial. Jag förespråkar emellertid en djupare förklaring, där liljestenarna murades in i sakrala byggnader just för att de var liljestenar och hade ett symboliskt värde. Med en sådan förklaring har liljestenarna utgjort ett minne av någon aspekt av det förflutna som man vid återbruket ansett varit viktigt att länka sig till.

Referenser

- Dahlberg, M., 1998. *Skaratraktens kyrkor under äldre medeltid*, Skrifter från Skaraborgs Länsmuseum 28. Skara.
- 2002. Medeltidens kyrkor. Dahlberg, M. (red.). *Västergötland: Landskapets kyrkor*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Jonsson, E.; Larsson, H. & Nordgren, I. (red.), 2001. Liljestenar. *En rapport från Liljestensseminariet i Lid-*

Fig. 1. Palmettblad på stenens övre hörn.
Foto förf. —Palmetto leaf visible on the upper corner
of a lily slab in the tower wall of Lindärva church.

*köping om liljestenarnas skyddsbehov, deras ikonografi
och deras bakgrund.* Skara.

- Nitenberg, A., 2008. *Liljestenar och stavkorshällar i ett
historiskt och religiöst perspektiv. Undersökning av
förmodad liljesten i Lindärva kyrka, Västergötland.*
Rapport 2008. Vänermuseum. Lidköping.
- Nitenberg, A. & Nyqvist Thorsson, A., 2007. *Liljesten-
ar och stavkorshällar. Katalog.* Vänermuseum. Lid-
köping.
- Rhodin, L.; Gren, L. & Lindblom, V., 2000. Liljeste-
narna och Sveriges kristnande från Bysans. *Forn-
vännen* 95.

Annelie Nitenberg
Institutionen för historiska studier
Göteborgs universitet
Vänermuseum
annelie.nitenberg@lidkoping.se

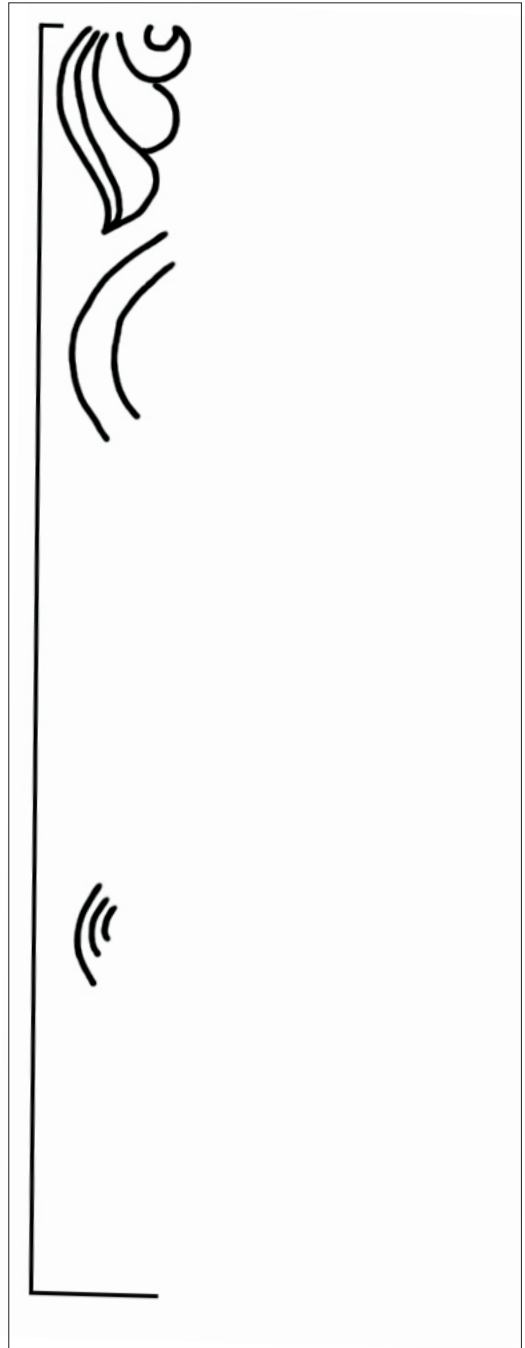

Fig. 2. Teckning av den framtagna ornamentiken på
liljestenen i Lindärva kyrkas torn. Teckning förf.
—Visible decoration on lily slab in the tower wall of
Lindärva church.